

– Fargeløshet er en fare for folkehelsen

Per Halvorsen
journalist

Usman Chaudhry er unik. Uten ham ville 2019-kullet ved profesjonsstudiet i Oslo vært enda mer blendahvitt. – Fargeløsheten ved studiet er en fare for folkehelsen, sier han.

Vi treffer 30-åringen på Stovner, der han jobber i Rask psykisk helsehjelp. For bare et år siden ble han uteksaminert fra Universitetet i Oslo. Tre kvinnelige studenter hadde flerkulturell bakgrunn. Men som andregenerasjons pakistaner og mann var Usman den eneste av sitt slag ved profesjonsstudiet.

At det ikke er mange som ham, er inntrykk han har fått forsterket av googlesøk for å finne ut om det fins flere mannlige norsk-pakistanere med psykologutdanning i Norge.

– Det nærmeste jeg kom, var en fyr med dansk utdanning som jobbet i Namsos, sier han.

Usman Chaudhry mener at mangfold på psykologkontoret er viktig for folkehelsen.

– I mange kulturer er psykiske helseproblemer ukjent og tabubelagt. Vi må ufarliggjøre det ved å snakke om det. Det kan være lettere å nå fram med kommunikasjon og hjelp hvis det er større kulturell spredning blant psykologene. Mangelen på kulturell representasjon er derfor en utfordring universitetene må ta på alvor, sier han.

Mangler oversikt

SKJEVT – I verste fall kan en skjev fordeling i etnisk representasjon blant helsepersonell føre til en skjevfordeling av helsetilbudet, sier instituttleder ved UiT Ingunn Skre. Foto: Lars Aarønæs

Leder for Psykologisk institutt ved Universitetet i Tromsø (UiT) Ingunn Skre erkjenner problemet:

– Hos oss er tallet på studenter med en annen etnisk bakgrunn enn norsk eller samisk, svært lavt, sier hun.

Det er bare noen dager siden hun takket av årets avgangsstudenter ved profesjonsstudiet i psykologi. Navnelisten hun sitter med foran seg, viser at maks fem prosent av studentene i årets kull antas å ha en annen etnisk bakgrunn enn norsk eller samisk.

I mange kulturer er psykiske helseproblemer ukjent og tabubelagt

– Navnene på listen er det eneste som antyder noe om etnisk bakgrunn.

– *Hvor stort problem er det?*

– I verste fall kan en skjevfordeling i etnisk representasjon blant helsepersonell føre til en skjevfordeling av helsetilbudet. Som psykologer skal vi jo betjene hele befolkningen, og da trenger vi psykologer med en variert kulturbakgrunn. Ut fra det perspektivet er det helt klart en utfordring, sier hun.

Skre forteller at UiT har lange tradisjoner for å være oppmerksomme på betydningen av kultursensitivitet.

– Samiske psykologer underviser blant annet i hvilke kulturelle føringer som kan prege samisk kultur, og som det kan være nyttig for behandler å ha i bakhodet i møte med pasienter med samisk bakgrunn. Har de ikke det, risikerer psykologen en pasientrelasjon full av blindflekker, sier hun.

Dobbelt så mange med psykisk uhelse

Dette vet vi: Dobbelt så mange innvandrere som den øvrige befolkningen rapporterer om psykiske plager. Risikoen for psykisk uhelse er blant annet knyttet til opplevelsen av forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn, til lavere sosioøkonomiske status, språkbarrierer og negative livshendelser (kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere SSB 2017).

I verste fall kan en skjevfordeling i etnisk representasjon blant helsepersonell føre til en skjevfordeling av helsetilbude

Leder for Helsedirektoratets fagråd for innvandrerhelse, Hege Linnestad, mener mangelen på representativitet bidrar til ulikhetene.

– Det kan svekke tilliten mennesker med innvandrerbakgrunn har til helsevesenet, fordi de opplever å bli møtt med mangel på forståelse. Det kan igjen føre til at de unnlater å oppsøke helsevesenet når de har behov for det, og dermed får et dårligere helsetilbud enn de ellers ville ha fått, sier hun.

Problematisk med kvotering

Ingen av universitetene som utdanner psykologer i Norge, og som Psykologtidsskriftet har vært i kontakt med, kan redegjøre for andelen studenter som har en annen etnisk bakgrunn enn norsk.* Personvern hensyn setter ifølge Datatilsynet som hovedregel foten ned for at studiestedene kan

registrere og lagre særlige kategorier personopplysninger, eksempelvis opplysninger om studenters etniske opprinnelse.

De som utdannes til psykologer, må ha god nok kunnskap slik at de kan gi hjelp til alle, uansett etnisk bakgrunn.

Visedekan Per-Einar Binder har imidlertid et klart inntrykk av at det ville være en fordel å øke andelen studenter med flerkulturell bakgrunn ved studiet i Bergen.

– Vi har drøftet muligheten for å få til en kvoteordning eller tilleggspoeng for søkere med minoritetsbakgrunn, men har ikke kommet så langt som til å formelt å foreslå det for Kunnskapsdepartementet, skriver han i en e-post til Psykologtidsskriftet.

Å kvotere inn studenter på bakgrunn av etnisitet er imidlertid lettere sagt enn gjort. Juridisk rådgiver Shorish Azari hos Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) sier til Psykologtidsskriftet at 'positiv særbehandling' forutsetter en klar underrepresentasjon av visse grupper, og at underrepresentasjonen må være godt dokumentert. Han sier også at særbehandlingen må stå i rimelig forhold til formålet som skal fremmes, og at den bare kan være av midlertidig karakter; altså at den må opphøre når formålet er oppnådd.

– Det skal i praksis mye til å innfri disse kravene, blant annet fordi en kan gjøre mye for å appellere til de gruppene man vil tiltrekke seg, på annen måte enn å ty til særbehandling, opplyser han i en e-post til Psykologtidsskriftet.

Azari sier at det å gi menn og samer positiv særbehandling ved opptak til profesjonsstudiet har skjedd etter nøye utredning og erfaringer med at andre tiltak ikke har virket.

– Før man eventuelt begynner å positivt særbehandle studenter med en annen etnisk bakgrunn enn norsk, må man først ha prøvd ut effekten av andre og mindre inngripende tiltak, sier han.

Kjønnspoeng

KUNNSKAP Utdanningsleder Vibeke Moe: De som utdannes som psykologer, må ha god nok kunnskap slik at de kan gi hjelp til alle, uansett etnisk bakgrunn. Foto: Nora Skjerdingsstad

Fra 2019 innførte Universitetet i Oslo sammen med Universitetet i Bergen en ordning med kjønnspoeng for å rekruttere flere menn til studiet. I Oslo gikk andelen mannlige studenter opp fra et gjennomsnitt på 21 prosent i tidsspennet 2014–2018 til 39 prosent høsten 2019 og 31 våren 2020. Utdanningsleder Vibeke Moe sier at universitetet ønsker å beholde ordningen for å se om suksessen fortsetter. Argumentasjonen for særordningen er at profesjonen bør speile mangfoldet i befolkningen for å kunne tilby likeverdige helsetjenester. Moe mener begrunnelsen også kan brukes for å rekruttere flere som representerer kulturelt mangfold. En egen kvoteordning for folk med flerkulturell bakgrunn har hun imidlertid vanskelig for å se for seg.

– Jeg tror en slik ordning hadde vært praktisk vanskelig å gjennomføre. Hva skulle ha vært kriteriene? Opprinnelsesland? Antall generasjoner man har oppholdt seg i Norge? Her er det mange dilemmaer som gjør seg gjeldende, sier hun.

Hun minner om arbeidet med å tilpasse profesjonsstudiet til nye Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene, RETHOS.

– Kultursensitivitet er ikke bare noe som ivaretas gjennom kulturell representasjon ved profesjonsstudiet. De som utdannes til psykologer, må ha god nok kunnskap slik at de kan gi hjelp til alle, uansett etnisk bakgrunn. Fra 2021 får det flerkulturelle perspektivet økt plass i undervisningen, sier Moe.

Hun mener likevel UiO har en jobb å gjøre for aktivt å rekruttere flere studenter med en annen etnisk bakgrunn enn norsk.

Hvis mennesker føler at en profesjon hjelper dem og forstår dem, vil de i større grad tiltrekkes av profesjonen og utdanne seg til den.

ALI-yrker

– Vi har tradisjon for å gjennomføre besøk på videregående for å tiltrekke oss en variert gruppe studenter til profesjonsstudiet. Jeg tror vi må intensivere dette arbeidet, benytte representanter for ulike kulturer aktivt som rollemodeller, sier Moe.

Usman Chaudhry er inne på samme tanker. Han sier at psykologyrket ikke har like stor prestisje i andre kulturer som det har i Norge.

– Har du poeng nok fra videregående, er det ALI-yrkene som gjelder i det pakistanske miljøet: advokat, lege eller ingeniør. Hvis flere med flerkulturell bakgrunn får vist fram psykologifaget, kan det skje en gradvis endring. Vi bør inn i skolene, undervise i livsmestringsfaget, vise fram hvor kult faget og yrket vårt er. Da vil neste generasjon finne veien til psykologyrket, mener han.

** Psykologtidsskriftet har forsøkt å få kontakt med profesjonsstudiet i Trondheim, men lykkes ikke før deadline.*

Hudfarge mindre viktig enn status og makt

Hvis mennesker føler at en profesjon hjelper dem og forstår dem, vil de i større grad tiltrekkes av profesjonen og utdanne seg til den.

Det mener psykologspesialist Akiah Ottesen Berg. Sammen med Karin Holt er hun aktuell med boka Kultur og kontekst i praktisk psykologarbeid. Hun mener at jo mer homogen profesjonen er, jo mindre blir den i stand til å møte all variasjonen som finnes i samfunnet, og de ulike verdiene og holdningene denne variasjonen representerer.

– Å treffe noen som deler våre erfaringer, verdier og bakgrunn roer oss. Å ha flere med minoritetsopplevelser i psykologmiljøet og under utdannelsen vil dessuten utfordre fastlåste tanker. Vi lærer ikke mest og best i et ekkokammer. Det er forskjellen på psykologi og ideologi – noen ganger blir det siste presentert som det første, sier hun.

Ottesen Berg etterlyser større grad av kultursensitivitet blant psykologer, og med det mener hun økt selvrefleksjon blant psykologer om egne kulturelle blindflekker. Hun mener likevel ikke at representativitet og sensitivitet primært handler om hudfarge, men om å være seg bevisst hvilken makt og sosioøkonomisk status man representerer.

– Hvor mange psykologer som utdannes i dag, kommer fra familier uten akademisk bakgrunn? Hvor mange har innvandret til Norge og fra hvor? Hvor mange har erfaring som minoritet? Hvor mange har vokst opp i fattigdom? spør hun retorisk.

Hun mener mangel på representativitet kan føre til mindre likeverdige helsetjenester; at mennesker som trenger det, ofte ikke får hjelp tilpasset deres livserfaringer.

– Og det bidrar i neste omgang neppe til en bredere kulturell rekruttering til psykologyrket, sier Ottesen Berg.